

Tijdschrift Geestelijke Verzorging jaargang 20, december 2017, nummer 88

Katie Roiphe, *Het uur van het violet*. Grote schrijvers in hun laatste dagen

Hollands Diep Amsterdam, ISBN 978 90 488 36420

300 pagina's, € 19,95

Iedereen gaat dood en ook een schrijver ontgaat zijn of haar lot niet. In *Het uur van het violet* beschrijft Katie Roiphe de laatste levensdagen van zes schrijvers: Susan Sontag, Sigmund Freud, John Updike, Dylan Thomas, Maurice Sendak en James Salter. Hoe gingen zij om met hun naderende dood?

Roiphe is directeur van de vakgroep Cultural Reporting and Criticism aan de New York University en auteur van onder meer *Geef ons de nacht terug*, een kritisch betoog over het feminisme in de Verenigde Staten. *Het uur van het violet* is de weerslag van haar levenslange fascinatie voor de dood, voor mensen die sterven. Hoe bij haar deze fascinatie is ontstaan schrijft ze in de proloog: als twaalfjarige ligt ze met hoge koorts in het ziekenhuis en terwijl zij vecht voor haar leven sterft in het bed naast haar, een baby. 'Dat is het moment waarop ik aan dit boek begin.' (p. 9) Het klonk mij iets te 'literair' in de oren.

Niettemin, haar schrijversportretten zijn boeiend om te lezen. Roiphe zit haar onderwerp dicht op de huid en vertelt aan de hand van anekdotes, gesprekken met naasten, citaten uit het werk van de stervende schrijvers hoe verschillend zij met de naderende dood omgingen. Geen rechttoe rechtaan vertelde verhalen, maar eerder meerstemmig en caleidoscopisch. Je moet je aandacht er wel bij houden.

Ik dacht bij het lezen ook aan STEM (sterven op je eigen manier), het boeiende project waarin vijf menstypen worden onderscheiden bij het omgaan met het naderend einde. Het voert te ver al deze menstypen hier te beschrijven. Schrijfster Susan Sontag lijkt een overduidelijk exponent van het rationele type dat vastberaden de dood uit het leven wil sluiten, wanneer ze tijdens haar chemotherapie schrijft: 'patiënten (hebben) helderheid nodig, rationele gedachten en kundige medische uitleg om zichzelf terdege te kunnen voorbereiden op het harde werken dat nodig is om te genezen.'(p.37) Of neem John Updike, het meer

sociale type. Hij werkt in het zicht van zijn einde aan een bundel gedichten, waarin de dood van verschillende kanten wordt belicht, maar hij zwijgt over het onderwerp in gesprekken met zijn kinderen. ‘Hij probeert gewoon opgewekt te doen, levendig te zijn, het gesprek op gang te houden. Hij gaat voor het rimpelloze, aangename oppervlak.’ (p. 149) De geschiedenissen van Sigmund Freud en Dylan Thomas zijn lastiger in het STEM-project te vatten, zij kozen uiteindelijk vooral voor zelfdestructie. De één rookte zich dood, maar sloot pijn bestrijdende middelen uit om maar zo helder mogelijk te kunnen blijven denken. Dylan, de ander, verloor zichzelf geheel in sterke drank en pillen. ‘Op een zeker moment heeft hij zich met zijn morbide en buitensporige doodsangst op ramkoers naar zijn sterfbed gemanoeuvreerd.’ (p. 184) Het meest ontroerende portret vond ik dat van kinderboekschrijver en tekenaar Maurice Sendak. Sendak was zijn hele leven geobsedeerd door de dood en hij was ook bang om alleen te zijn. In de laatste jaren van zijn leven had hij op zijn slaapkamer een babyfoon geïnstalleerd, zodat zijn goede vriendin Lynn naar zijn ademhaling kon luisteren ‘omdat hij bang was dat hem ’s nachts iets zou overkomen en dat dan niemand het zou horen’. (p. 251)

In haar zoektocht heeft Roiphe speciale aandacht voor het laatste gesprek. Ook hier speelt haar persoonlijke ervaring een belangrijke rol. Ze vraagt zich af of ze haar stervende vader, die zich zorgen maakte over haar huwelijk, had moeten vertellen dat ze ging scheiden? ‘Het grootste deel van de tijd blijven we achter met die onontwarbare knoop, met een gebrek aan afronding, dat wellicht bijdraagt aan de waarde die we dat mythische laatste gesprek toedichten, alsof alles altijd keurig wordt afgerond in plaats van simpelweg afgebroken.’ (p. 25)

En wat voor rol spelen levensovertuiging of religie in deze portretten? Grotendeels zijn zij bijzaak in de verhalen. Nadat Sontag bezoek heeft gekregen van een geestelijke, zegt ze: ‘Best een knappe vent.’ (p. 55) Bij Updike wordt een Onzevader opgezegd, Salter prevelt een psalm bij de dood van zijn dochter. Sendak geloofde niet in een hiernamaals en zegt op een vraag naar een leven na de dood drie keer ‘Niets, niets, niets’. En Roiphe zelf? Ze bekent nooit troost uit religie geput te hebben, kracht vindt ze eerder in het lezen van poëzie. (p. 265)

In het slothoofdstuk zegt Roiphe: ‘Ik heb het idee dat ik me door het probleem van de dood heen kan werken (...) en dan minder bang ben, maar misschien word je niet minder bang: misschien dat je leert beter met die angst om te gaan.’ Om enkele alinea’s verder te zeggen: ‘De doden hebben me in zekere zin gerustgesteld. (...) We zorgen voor onze eigen troost’(p. 273- 275).

Dat het levensbeschouwelijke aspect ondergeschikt is gemaakt aan de anekdotiek kan voor TGV-lezers bezwaarlijk zijn, daar staan zes ontroerende portretten en een eerlijk zelfportret tegenover, geschreven in een virtuoze stijl.

Eric de Rooij, geestelijk verzorger Amstelring